

GONDWANA UNIVERSITY, GADCHIROLI

(Established by Government of Maharashtra Notification No. MISC -2007/(322/07) UNI -4 Dated 27th Sept. 2011 & Presently a State University governed by Maharashtra Public University Act, 2016 (Maharashtra Act No. VI of 2017)

Office of the Director Students' Development

Dr. Priya Gedam

Director Students' Welfare (I/c.)

Ph. No. - 07132-223320

MIDC Road, Complex, GADCHIROLI - 442 605 (M.S)

web: unigug.org/ gondwana.digitaluniversity.ac

Email: nssdsw.gug@gmail.com

पत्र क्र. No.GU/DSW / 77/2024

Dt: 11/07/2024

प्रती

मा. प्राचार्य, संलग्नित महाविद्यालय
गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

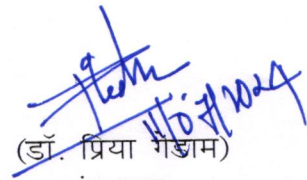
विषय:- महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ, अधिनियम २०१६ कलम ५६ (२) (ख), कलम ६१ पोटकलम (११) तसेच कलम ६२ पोटकलम (१०) नुसार (विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कार्यकारी यंत्रणा) एकरूप परिनियम, २०१९ नुसार कार्यवाही घेउन महाविद्यालयीन तक्रार निवारण कक्षा स्थापन करण्याबाबत .

संदर्भ : महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार - ब , दिनांक २५ फेब्रुवारी २०१९.

महोदय,

उपरोक्त विषयान्वे आपणास कळविण्यात येते की, महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ, अधिनियम २०१६ कलम ५६ (२) (ख), कलम ६१ पोटकलम (११) तसेच कलम ६२ पोटकलम (१०) नुसार (विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कार्यकारी यंत्रणा) एकरूप परिनियम, २०१९ नुसार प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकाराचा वापर करून, महाराष्ट्र शासनाद्वारे विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कामकाजाच्या कार्यकारी यंत्रणेशी संबंधित सन २०१९ चा महाराष्ट्र एकरूप परिनियम विहीत करण्यात आलेला आहे.

महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ, अधिनियम २०१६ कलम ५६ (२) (ख), कलम ६१ पोटकलम (११) तसेच कलम ६२ पोटकलम (१०) नुसार (विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कार्यकारी यंत्रणा) एकरूप परिनियम, २०१९ नुसार प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकाराच्या वापर करून, महाविद्यालयीन स्तरीय महाविद्यालयीन तक्रार निवारण कक्ष स्थापन करण्यात यावे व मागील शैक्षणिक सत्र २०२३-२४ महाविद्यालयीन तक्रार निवारण कक्ष/समितीचे अहवाल दि. ३१ जुलै २०२४ पर्यंत विद्यार्थी विकास विभाग, गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली येथे सादर करावे.

(डॉ. प्रिया गेडम)

संचालक

विद्यार्थी विकास विभाग
गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली.

५. तक्रार निवारण कक्ष :-

(३) महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष (म. त. नि. कक्ष) :-

(एक) महाविद्यालय / मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या बाबतीत सर्व तक्रारी या, सर्वप्रथम महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्षाला उद्देशुन करण्यात येतील. या समितीची रचना पुढीलप्रमाणे असेल :-

अ. क्र	परिनियम	पदनाम	नाव
०१	(क) महाविद्यालयाचा प्राचार्य किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा प्रमुख	अध्यक्ष	
०२	(ख) महाविद्यालयाच्या प्राचार्याने किंवा मान्यता प्राप्त परिसंस्थेच्या प्रमुखाने नामनिर्देशित करावयाचे दोन वरिष्ठ अध्यापक	सदस्य	

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार-ब

वर्ष ५, अंक ३०]

बुधवार, फेब्रुवारी २७, २०१९/फाल्गुन ८, शके १९४०

[पृष्ठे १५, किंमत : रुपये ९.००

असाधारण क्रमांक ६७

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमान्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मंत्रालय
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २५ फेब्रुवारी २०१९

अधिसूचना

महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम, २०१६.

क्रमांक परिनि. २०१८/प्र.क्र.१२५/विशि-२.— महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम, २०१६ (२०१७ चा महा. ६) याच्या कलम ५६ च्या पोट-कलम (२) चा खंड (ख) आणि कलम ७१ चे पोट-कलम (११) तसेच कलम ७२ चे पोट-कलम (१०) यांद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासन, याद्वारे, विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कामकाजाच्या कार्यकारी यंत्रणेची संबंधित एकरूप परिनियम विहित करित आहे :—

सन २०१९ चा एकरूप परिनियम क्रमांक ५

१. संक्षिप्त नाव.—या परिनियमास, महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ (विद्यार्थी तक्रार निवारण कक्षाच्या कामकाजाची कार्यकारी यंत्रणा) एकरूप परिनियम, २०१९, असे म्हणावे.

२. व्याख्या.—या परिनियमांत संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(एक) “व्यथित विद्यार्थी” याचा अर्थ, या परिनियमान्वये व्याख्या केलेल्या तक्रारीशी संबंधित बाबींमध्ये, ज्या विद्यार्थ्यांची कोणतीही फिर्याद असेल तो विद्यार्थी, असा आहे आणि त्यामध्ये उच्च शिक्षण देणाऱ्या कोणत्याही विद्यापीठात किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत प्रवेश मागणाऱ्या व्यक्तीचा समावेश होतो ;

(दोन) “प्रवेशाचे घोषित धोरण” याचा अर्थ, विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्याकडून प्रस्तुत करण्यात आले असेल आणि माहितीपुस्तिकेत प्रसिद्ध करण्यात आले असेल त्याप्रमाणे पाठ्यक्रमाच्या किंवा अध्ययनक्रमाच्या प्रवेशाबाबतचे धोरण, असा आहे ;

(तीन) “तक्रारी” यामध्ये, व्यथित झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या पुढील फिर्यादींचा समावेश होतो :—

(क) राज्याच्या व विद्यापीठाच्या प्रवेशाच्या घोषित धोरणानुसार निर्धारित केलेल्या गुणवत्तेच्या निकषाविरुद्ध जाऊन प्रवेश देणे ;

(१)

(ख) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्याकडून प्रवेश प्रक्रियेत अनियमितता होणे ;

(ग) माहितीपुस्तिकेत प्रसिद्ध केल्याप्रमाणे प्रवेशाच्या घोषित धोरणानुसार प्रवेश देण्याचे नाकारणे ;

(घ) या परिनियमाच्या खंड ३ मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे, एकतर छापील प्रतीच्या स्वरूपात किंवा ऑनलाईन स्वरूपात माहितीपुस्तिका प्रसिद्ध न करणे ;

(ङ) जी माहिती खोटी व दिशाभूल करणारी आहे आणि वस्तुस्थितीवर आधारित नाही अशी कोणतीही माहिती माहितीपुस्तिकेमध्ये प्रसिद्ध करणे ;

(च) एखादी व्यक्ती, जिचे शिक्षण पुढे सुरू ठेवण्यास इच्छुक नसेल अशा व्यक्तीला कोणत्याही पाठ्यक्रमाच्या किंवा अध्ययनक्रमाच्या बाबतीतील कोणतेही शुल्क भरण्याकरिता प्रेरित करण्याच्या किंवा तिच्यावर सक्ती करण्याच्या हेतूने, अशा एखाद्या विद्यापीठात किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत त्या व्यक्तीने प्रवेश घेताना ते विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्याकडे तिने जमा केलेल्या पदवी, पदविका प्रमाणपत्राच्या किंवा कोणत्याही अन्य पारितोषिकांच्या किंवा इतर कागदपत्राच्या स्वरूपातील कोणताही दस्तऐवज रोखून ठेवणे किंवा तो परत करण्यास नकार देणे ;

(छ) अशा विद्यापीठाकडून किंवा महाविद्यालयाकडून किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेकडून आकारण्यात येणाऱ्या, प्रवेशाच्या घोषित धोरणामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या किंवा सक्षम प्राधिकरणाने मान्यता दिलेल्या रकमेपेक्षा अधिक रकमेची मागणी करणे ;

(ज) प्रवेशातील आरक्षणाबाबत लागू असलेल्या धोरणाचा भंग करणे ;

(झ) प्रवेशाच्या वेळी गुणपत्रिका, शाळा सोडल्याचा दाखला, यांसारखी मूळ शैक्षणिक व वैयक्तिक प्रमाणपत्रे आणि प्रशस्तिपत्रे, तसेच अशी इतर कागदपत्रे, ती मूळ स्वरूपात सादर करणे अनिवार्य नसतानाही सादर करण्याचा विद्यार्थ्यांना आग्रह करणे ;

(ञ) लिंग, वंश, जात, वर्ग, पंथ, जन्मस्थान, धर्म व दिव्यांगता या कारणांवरून विद्यार्थ्यांच्या कथित भेदभावाच्या तक्रारी ;

(ट) संबंधित प्राधिकरणाकडून शिष्यवृत्तीची रक्कम प्राप्त झाल्यानंतर ती, विद्यापीठाकडून किंवा महाविद्यालयाकडून किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेकडून एखाद्या विद्यार्थ्यास प्रदान केली न जाणे, किंवा प्रदान करण्यात विलंब करणे ;

(ठ) प्रवेश रद्द झाल्यास शुल्काच्या परताव्याबाबतच्या नियमांचे पालन न करणे ;

(ड) शैक्षणिक वेळापत्रकामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीची मर्यादा पार करून परीक्षा घेण्यात किंवा त्यांचे निकाल जाहीर करण्यात अवाजवी विलंब करणे ;

(ढ) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्याकडून माहितीपुस्तिकेत आश्वासन देण्यात आले असेल किंवा पुरविणे आवश्यक असेल त्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांना सुविधा न पुरविणे ;

(ण) मूल्यमापन पद्धती पारदर्शक नसणे किंवा अनुचित असणे ;

(चार) “विभाग तक्रार निवारण कक्ष” याचा अर्थ, खंड ५ च्या उपखंड (१) मध्ये विहित केल्याप्रमाणे, विद्यापीठ विभाग किंवा विद्यापीठ परिसंस्थास्तरावरील, या परिनियमान्वये घटित केलेली समिती, असा आहे ;

(पाच) “संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्ष” याचा अर्थ, खंड ५ च्या उपखंड (२) मध्ये विहित केल्याप्रमाणे विद्यापीठस्तरावरील या परिनियमान्वये घटित केलेली समिती, असा आहे ;

(सहा) “महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष” याचा अर्थ, खंड ५ च्या उपखंड (३) मध्ये विहित केल्याप्रमाणे महाविद्यालय किंवा यथास्थिति मान्यताप्राप्त परिसंस्थास्तरावर या परिनियमान्वये घटित केलेली समिती, असा आहे.

(सात) “विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष” याचा अर्थ, खंड ५ च्या उपखंड (४) मध्ये विहित केल्याप्रमाणे विद्यापीठस्तरावर या परिनियमान्वये घटित केलेली समिती, असा आहे.

(आठ) “लाभाचे पद” याचा अर्थ, लाभ किंवा आर्थिक लाभ मिळविण्याची क्षमता असलेले आणि ज्यास काही पगार, वेतन, वित्तलब्धी, पारिश्रमिक किंवा पूरक भत्ता याव्यतिरिक्त इतर भत्ता संलग्न आहे असे पद, असा आहे ;

(नऊ) "लोकपाल" याचा अर्थ, या परिनियमान्वये नियुक्त केलेला लोकपाल, असा आहे;

(२) या परिनियमात वापरण्यात आलेले, परंतु व्याख्या न केलेले शब्द व शब्दप्रयोग यांना, महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम, २०१६ (२०१७ चा महा. ६) यात अनुक्रमे जे अर्थ नेमून देण्यात आलेले असतील, तेच अर्थ असतील.

३. माहितीपुस्तिका, अनुक्रमणिकेसह व किंमतीसह प्रसिद्ध करणे अनिवार्य असणे :—

(१) प्रत्येक विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, तिच्या कोणत्याही पाठ्यक्रमांसाठीची किंवा अध्ययनक्रमांसाठीची प्रवेश प्रक्रिया सुरू होण्याच्या दिनांकापूर्वी किमान साठ दिवस संपण्या अगोदर, अशा विद्यापीठात किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या व्यक्तीच्या व सर्वसाधारण जनतेच्या माहितीसाठी पुढील माहिती अंतर्भूत असणारी माहितीपुस्तिका प्रसिद्ध करील आणि/किंवा तिच्या संकेतस्थळावर टाकील :—

(एक) अध्यापनाचे तास प्रात्यक्षिक सत्रे व इतर नेमून दिलेली कामे यांच्या सहीत प्रत्येक पाठ्यक्रम किंवा अध्ययनक्रम यासाठी समुचित प्राधिकरणाने किंवा यथास्थिति, विद्यापीठाने विनिर्दिष्ट केलेल्या अभ्यासक्रमाच्या ढोबळमानाने प्रस्तावित केलेल्या अध्ययनक्रमांची व पाठ्यक्रमांची सूची ; तसेच अध्ययन तासिका, प्रात्यक्षिक सत्रे आणि इतर प्रकल्प यांबाबतची माहिती ;

(दोन) अशा विद्यापीठात, किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत पाठ्यक्रमाचे किंवा अध्ययनक्रमाचे शिक्षण घेण्याकरिता प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांकडून देय असलेले शुल्क, ठेवी व इतर आकार असे प्रत्येक घटक आणि अशा प्रदानाच्या अटी व शर्ती ;

(तीन) ज्या शैक्षणिक वर्षाच्या पाठ्यक्रमासाठी किंवा अध्ययनक्रमासाठी प्रवेश देण्याचे प्रस्तावित केले आहे त्याबाबतीत, समुचित सांविधिक प्राधिकरणाने मान्यता दिलेल्या जागांची संख्या ;

(चार) विद्यापीठाने किंवा महाविद्यालयाने किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेने विनिर्दिष्ट केलेल्या, विशिष्ट पाठ्यक्रमासाठी किंवा अध्ययनक्रमासाठी विद्यार्थी म्हणून प्रवेश घेणाऱ्या व्यक्तीची किमान व कमाल वयोमर्यादा यांसहीत, शैक्षणिक अर्हतेच्या व पात्रतेच्या शर्ती ;

(पाच) प्रत्येक पाठ्यक्रमासाठी किंवा अध्ययनक्रमासाठीच्या प्रवेशकरिता अशा उमेदवारांची निवड करण्यासाठीच्या चाचणी किंवा परीक्षा, यांच्या तपशिलाच्या बाबतीतील सर्व संबंधित माहितीसह अशा प्रवेशासाठी अर्ज करणाऱ्या पात्र उमेदवारांची निवड प्रक्रिया आणि प्रवेश चाचणीकरिता विहित केलेल्या शुल्काची रक्कम ;

(सहा) कोणताही द्रव्यदंड, विनिर्दिष्ट केलेली शीर्षे किंवा प्रवर्ग, लादता येतील असे किमान व कमाल द्रव्यदंड लादण्यासाठीचे व ते वसूल करण्यासाठीचे नियम/विनियम ;

(सात) अशा विद्यापीठात किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत प्रवेश दिलेला विद्यार्थी पाठ्यक्रम किंवा अध्ययनक्रम पूर्ण करण्यापूर्वी किंवा पूर्ण केल्यावर, अशा विद्यापीठातून किंवा महाविद्यालयातून किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेतून बाहेर पडला असेल त्याबाबतीत, विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, यांच्याकडून परतावायोग्य असलेल्या शिक्षण शुल्काचे व इतर आकाराचे प्रमाण, आणि ज्यावेळेत व ज्यारीतीने त्या विद्यार्थ्यांना असा परतावा देण्यात येईल ती वेळ व ती रीत ;

(आठ) प्रवेशाच्या वेळी सादर करावयाची कागदपत्रे ;

(नऊ) प्रत्येक विद्याशाखेच्या अध्यापकाची शैक्षणिक अर्हता व अध्यापन अनुभव समाविष्ट असलेला तसेच असे अध्यापक नियमित तत्वावर किंवा अभ्यागत म्हणून कार्यरत आहे हे दर्शविणारा, अध्यापकवर्गाचा तपशील ;

(दहा) वसतिगृह निवासव्यवस्था, ग्रंथालय व रुग्णालय यांसहीत भौतिक व शैक्षणिक पायाभूत सुविधा व इतर सुविधा किंवा विद्यार्थ्यांना ज्या उद्योगामध्ये प्रत्यक्ष प्रशिक्षण द्यावयाचे आहे तो उद्योग आणि विशेषतः त्या विद्यापीठात किंवा महाविद्यालयात किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेत प्रवेश देण्यात आल्यावर विद्यार्थ्यांना उपलब्ध असलेल्या सुविधा यांबाबतची माहिती ;

(अकरा) विद्यापीठाच्या किंवा महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या परिसरात किंवा त्या बाहेर विद्यार्थ्यांनी शिस्त राखण्याशी संबंधित सर्व अनुदेश ;

(बारा) अनुदानित व विनाअनुदानित पाठ्यक्रमांचे स्पष्ट सीमांकन ;

(तेरा) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांना योग्य वाटेल अशी कोणतीही माहिती.

(२) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था वरील खंड (१) मध्ये निर्दिष्ट केलेली माहिती आपल्या अधिकृत संकेतस्थळावर टाकून आणि वृत्तपत्रांमध्ये व इतर माध्यमांमध्ये व्यापक प्रसिद्धी देऊन संभाव्य विद्यार्थ्यांना आणि सामान्य जनतेला कळवील.

(३) प्रत्येक विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, प्रवेश अर्जाच्या नमुन्यासह अशा माहितीपुस्तिकेच्या प्रत्येक मुद्रित प्रतीची, प्रकाशनाच्या व वितरणाच्या वाजवी खर्चापेक्षा अधिक नसेल एवढी, किंमत निश्चित करील आणि तिच्या प्रकाशनापासून, वितरणापासून किंवा विक्रीपासून कोणताही नफा मिळवणार नाही.

४. **तक्रार स्वीकारण्याबाबत अपवाद.**—राज्य शासनाच्या अंतर्गत असलेल्या कोणत्याही सांविधिक यंत्रणेद्वारे नियमन होणाऱ्या, ज्या विषयवस्तुशी जिच्यासाठी राज्याच्या संबंधित अधिनियमाअन्वये तक्रार निवारण यंत्रणेची विशेषरित्या तरतूद करण्यात आली आहे त्या विषय वस्तुशी संबंधित तक्रारी, तक्रार निवारण कक्ष किंवा लोकपाल यांच्याकडून स्वीकारल्या जाणार नाहीत.

५. **तक्रार निवारण कक्ष :**

(१) **विभाग तक्रार निवारण कक्ष (वि.त.नि. कक्ष) :—**

(एक) विद्यापीठाच्या बाबतीत, विद्यापीठ विभाग किंवा विद्यापीठ परिसंस्था यांच्याशी संबंधित सर्व तक्रारी, सर्वप्रथम, विद्यापीठ विभाग किंवा विद्यापीठ परिसंस्था स्तरावर घटित करण्यात आलेल्या विभाग तक्रार निवारण कक्षाला उद्देशून करण्यात येतील. या समितीची रचना पुढीलप्रमाणे असेल :—

(क) विद्यापीठ विभागाचा किंवा विद्यापीठ परिसंस्थेचा प्रमुख—अध्यक्ष ;

(ख) कुलगुरूने नामनिर्देशित करावयाचा, विद्यापीठ विभागाच्या किंवा विद्यापीठ परिसंस्थेच्या बाहेरील प्राध्यापक—सदस्य ;

(ग) विद्यापीठ विभागाच्या किंवा विद्यापीठ परिसंस्थेच्या प्रमुखाने नामनिर्देशित करावयाचा, तक्रार निवारण यंत्रणेमध्ये तरबेज असणारा अध्यापक—सदस्य-सचिव

(दोन) कक्षाचा अध्यक्ष व सदस्य यांचा पदावधी दोन वर्षे इतका असेल.

(तीन) बैठकीसाठीची गणपूर्ती, अध्यक्षसह दोन इतकी असेल.

(चार) विभाग तक्रार निवारण कक्ष, विद्यार्थ्यांच्या तक्रारींवर निर्णय देताना, नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे पालन करील.

(पाच) विभाग तक्रार निवारण कक्ष, तक्रार मिळाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या कालावधीच्या आत, तक्रारींचे निवारण करील. वि.त.नि.कक्ष अशा तक्रारींचे प्रमाण कमी करण्याच्या व त्यांना आळा घालणाऱ्या उद्देशाने विद्यापीठाला नियतकालांतराने विविध उपाययोजना सूचवील.

(सहा) वि.त.नि.कक्ष, व्यथित व्यक्तीला (व्यक्तींना) आदेशाची प्रत पुरवील.

(२) **संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्ष (सं.त.नि. कक्ष) :—**

(एक) विद्यापीठ विभाग किंवा विद्यापीठ परिसंस्था यांच्याशी संबंधित नसतील अशा तक्रारी आणि विभाग तक्रार निवारण कक्षामध्ये निवारण न झालेली गा-हाणी ही, विद्यापीठाच्या कुलगुरूने घटित करावयाच्या संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्षाकडे निर्देशित करण्यात येतील. या कक्षाची रचना पुढीलप्रमाणे असेल :—

(क) प्र-कुलगुरू/अधिष्ठाता/वरिष्ठ प्राध्यापक ——— अध्यक्ष ;

(ख) अध्यक्षखेरीज दोन वरिष्ठ प्राध्यापक—सदस्य

(ग) नोंदणीकृत पदवीधर मतदारसंघातून एक अधिसभेचा सदस्य—सदस्य

(घ) संचालक, विद्यार्थी विकास ———सदस्य सचिव

(दोन) संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्षाचा आणि विभाग तक्रार निवारण कक्षाचा अध्यक्ष एकच असणार नाही. कक्षाच्या सदस्यांचा पदावधी दोन वर्षे इतका असेल.

(तीन) बैठकीची गणपूर्ती, अध्यक्षसह तीन जण इतकी असेल.

(चार) संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्ष, निर्णय घेताना, विभाग तक्रार निवारण कक्षची शिफारस विचारात घेईल. तथापि, सं.त.नि. कक्षाला, वि.त.नि. कक्षाच्या तक्रारींचे परीक्षण करण्याचा अधिकार असेल.

(पाच) सं.त.नि.कक्ष, तक्रारींवर निर्णय देताना, नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे पालन करील.

(सहा) सं.त.नि. कक्ष, तक्रार प्राप्त झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या कालावधीच्या आत, तक्रारीचे निवारण करील. सं.त.नि. कक्ष, अशा तक्रारींचे प्रमाण कमी होण्याच्या व त्यांना आळा घालण्याच्या उद्देशाने, विद्यापीठाला, नियत कालांतराने विविध उपाय सुचवील.

(सात) संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्ष व्यथित व्यक्तीला (व्यक्तींना) आदेशाची एक प्रत पुरवील.

(३) महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष (म.त.नि.कक्ष) :—

(एक) महाविद्यालयांच्या/मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या बाबतीत सर्व तक्रारी या, सर्वप्रथम महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्षाला उद्देशून करण्यात येतील. या समितीची रचना पुढीलप्रमाणे असेल :—

(क) महाविद्यालयाचा प्राचार्य किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा प्रमुख—अध्यक्ष ;

(ख) महाविद्यालयाच्या प्राचार्याने किंवा मान्यता प्राप्त परिसंस्थेच्या प्रमुखाने नामनिर्देशित करावयाचे दोन वरिष्ठ अध्यापक—
— सदस्य.

(दोन) सदस्यांचा पदावधी दोन वर्षे इतका असेल ;

(तीन) बैठकीसाठीची गणपूर्ती ही, अध्यक्षसह दोन जण इतकी असेल ;

(चार) महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष, विद्यार्थ्यांच्या गाऱ्हाण्यांवर विचार करताना, नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे पालन करील ;

(पाच) महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष, तक्रार मिळाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत तक्रारीचे निवारण करील. महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष, अशा तक्रारींचे प्रमाण कमी करण्याच्या व त्यांना आळा घालण्याच्या उद्देशाने व्यवस्थापनाला आणि यथास्थिति विद्यापीठाला नियतकालांतराने विविध उपाययोजना सुचवील ;

(सहा) महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्ष, व्यथित व्यक्तीला (व्यक्तींना) आदेशाची एक प्रत पुरवील.

(४) विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष (वि.त.नि.कक्ष) :—

(एक) विद्यापीठाविरुद्धच्या तक्रारीच्या आणि महाविद्यालय तक्रार निवारण कक्षाकडून निर्णय न देण्यात आलेल्या तक्रारींच्या बाबतीत, त्या तक्रारी, विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्षाकडे निर्देशित करण्यात येतील. या प्रयोजनाकरिता संलग्न विद्यापीठाचा कुलगुरू, एका महाविद्यालयासाठी/मान्यताप्राप्त परिसंस्थेसाठी, किंवा महाविद्यालयाचे (महाविद्यालयांचे)/मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचे (परिसंस्थांचे) ठिकाण लक्षात घेऊन, महाविद्यालयांच्या/ मान्यताप्राप्त परिसंस्थांच्या गटासाठी, सहा सदस्यांनी मिळून बनलेली, विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष घटित करील. संलग्न विद्यापीठाचा कुलगुरू, विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष घटित करील व ती पुढील सदस्यांची मिळून बनलेली असेल :—

(क) प्र-कुलगुरू/अधिष्ठाता/वरिष्ठ प्राध्यापक ————— अध्यक्ष ;

(ख) अधिसभेच्या सदस्यांमधून तीन प्राचार्य, त्यांपैकी एक महिला असेल आणि एक अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती/निरधिसूचित जमाती/भटक्या जमाती/इतर मागास वर्ग या प्रवर्गातील असेल ;

(ग) नोंदणीकृत पदवीधर मतदारसंघातून, अधिसभेचा एक सदस्य ; सदस्य

(घ) संचालक, विद्यार्थी विकास —————सदस्य सचिव.

(दोन) समितीचा अध्यक्ष आणि सदस्य यांचा पदावधी दोन वर्षे इतका असेल.

(तीन) बैठकीची गणपूर्ती, अध्यक्षसह तीनजण इतकी असेल.

(चार) विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष, विद्यार्थ्यांच्या तक्रारीवर निर्णय देताना नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांचे पालन करील.

(पाच) विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष, तक्रार मिळाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत, तक्रारीचे निवारण करील. विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष, अशा तक्रारींचे प्रमाण कमी करण्याच्या व त्यांना आळा घालण्याच्या उद्देशाने, व्यवस्थापनाला आणि यथास्थिति विद्यापीठाला नियत कालांतराने विविध उपाययोजना सुचवील.

(सहा) विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्ष, व्यथित व्यक्तीला (व्यक्तींना) आदेशाची एक प्रत पुरवील.

(५) संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्षाच्या किंवा विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्षाच्या निर्णयाने व्यथित झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, सहा दिवसांच्या कालावधीच्या आत लोकपालाकडे अपील दाखल करता येईल.

(६) कक्षाच्या कोणत्याही सदस्याच्या विरुद्ध तक्रार करण्यात आली असेल त्याबाबतीत, तो संबंधित सदस्य, अशा बाबीवरील कार्यवाहीपासून स्वतःला दूर ठेवील.

६. लोकपाल.—(१) विद्यापीठ, संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्षाच्या किंवा विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्षाच्या निर्णयाविरुद्धच्या अपिलांवर सुनावणी करण्याकरिता व निर्णय देण्याकरिता एका लोकपालाची नियुक्ती करील.

(२) लोकपाल, विद्यापीठाशी संबंधित नसेल अशी आणि सेवानिवृत्त जिल्हा न्यायाधीश, किंवा सेवानिवृत्त कुलगुरू किंवा सेवानिवृत्त कुलसचिव किंवा सेवानिवृत्त प्राध्यापक किंवा सेवानिवृत्त प्राचार्य यांच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेली व्यक्ती असेल.

(३) लोकपाल हा, लोकपाल म्हणून नियुक्त होण्याच्या वेळी, अशा नियुक्तीपूर्वीच्या एक वर्षामध्ये किंवा लोकपाल म्हणून त्याच्या पदावधीदरम्यान, जेथे त्याचे व्यक्तिगत नाते-संबंध, व्यावसायिक संलग्नता किंवा आर्थिक हितसंबंध यांमुळे त्याला विद्यापीठाबाबतच्या निर्णयशक्तीच्या स्वातंत्र्याशी तडजोड करावी लागेल अथवा तो तडजोड करित असल्याचे वाजवीरीत्या दिसून येईल अशा बाबतीत, त्याचा विद्यापीठाच्या हितास विरोध असता कामा नये.

(४) लोकपाल, किंवा त्याच्या जवळच्या कुटुंबातील कोणताही सदस्य,—

(एक) विद्यापीठातील लाभाच्या पदाच्या अशा कोणत्याही पदावर किंवा नोकरीमध्ये मागील एका वर्षामध्ये कोणत्याही परिस्थितीत पद धारण करणार नाही किंवा त्याने पद धारण केलेले असणार नाही ;

(दोन) विद्यापीठाशी वैयक्तिक, कौटुंबिक, व्यावसायिक अथवा आर्थिक संबंधासह कोणताही महत्त्वपूर्ण नातेसंबंध ठेवणार नाही ;

(तीन) विद्यापीठाच्या प्रशासन किंवा शासनसंरचनेत, कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येणारे, विद्यापीठातील कोणतेही पद धारण करणार नाही.

(५) सार्वजनिक विद्यापीठामधील लोकपालाची नियुक्ती, विद्यापीठाच्या व्यवस्थापन परिषदेच्या मान्यतेने, विद्यापीठाच्या कुलगुरुकडून, शोध समितीने शिफारस केलेल्या, पुढील सदस्यांनी मिळून बनलेल्या तीन व्यक्तींच्या नामिकेमधून अंशकालिक तत्वावर करण्यात येईल :—

(एक) कुलपतीने नामनिर्देशित केलेला ख्यातनाम शिक्षणतज्ज्ञ —————अध्यक्ष ;

(दोन) राज्य शासनाने नामनिर्देशित करावयाचा सार्वजनिक विद्यापीठाचा कुलगुरू सदस्य ;

(तीन) संबंधित विद्यापीठाचा कुलगुरू —————सदस्य ;

(चार) संबंधित विद्यापीठाचा कुलसचिव —————सचिव.

(६) लोकपाल हा, तो पदावर रुजू झाल्याच्या दिनांकापासून तीन वर्षांच्या कालावधीकरिता—नियुक्त करण्यात आलेला अंशकालिक अधिकारी असेल आणि त्या विद्यापीठामध्ये आणखी एका मुदतीकरिता त्याची पुनर्नियुक्ती करता येईल. लोकपालाचे पद तीन महिन्यांपेक्षा अधिक

कालावधीकरिता रिक्त राहणार नाही, याची विद्यापीठाकडून सुनिश्चिती करण्यात येईल आणि अशा, पद रिक्त राहण्याच्या कालावधीत, कुलगुरू, महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम, २०१६ (२०१७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.६) द्वारे नियमन करण्यात येणाऱ्या कोणत्याही विद्यापीठातील विद्यमान लोकपालास तात्पुरता प्रभार नेमून देईल.

(७) लोकपालास, प्रकरणांची सुनावणी घेण्याकरिता, वाहतूक खर्चाच्या प्रतिपूर्ती व्यतिरिक्त, विद्यापीठाच्या व्यवस्थापन परिषदेने मान्यता दिल्याप्रमाणे प्रति दिन बैठक फी देण्यात येईल.

(८) लोकपालावरील गैरवर्तनाचे किंवा दुर्व्यवहाराचे किंवा उपरोक्त उपखंड (३) व (४) मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या कोणत्याही शर्तीचे उल्लंघन केल्याबाबतचे आरोप सिद्ध झाल्यास, विद्यापीठाच्या व्यवस्थापन परिषदेच्या मान्यतेने, कुलगुरू त्यास पदावरून दूर करील.

(७) लोकपालाचे अधिकार व कर्तव्य पुढीलप्रमाणे असतील:—

(१) लोकपालास, संस्थात्मक तक्रार निवारण कक्षाच्या किंवा विद्यापीठ तक्रार निवारण कक्षाच्या निर्णयांच्या विरुद्ध करण्यात आलेल्या अपिलांची सुनावणी करण्याचा व त्यावर निर्णय देण्याचा अधिकार असेल.

(२) लोकपाल, उत्तरपत्रिकांचे पुनर्मूल्यांकन किंवा पुनर्गुणांकन याबाबतचे कोणतेही अपील विचारार्थ स्वीकारणार नाही. तथापि, परीक्षेतील गैरव्यवहाराचे मुद्दे व मूल्यांकन प्रक्रिया यासंदर्भातील अपिले लोकपालाकडे निर्देशित करता येतील.

(३) लोकपालास कथित भेदभावाच्या तक्रारींची सुनावणी करण्यासाठी कोणत्याही व्यक्तीचे, न्यायमित्र म्हणून सहाय्य मागता येईल.

(४) लोकपाल, विद्यार्थ्यांकडून अपील प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांच्या कालावधीच्या आत, तक्रारीचे निवारण करण्याचा सर्वतोपरी प्रयत्न करील.

८. लोकपाल आणि तक्रार निवारण कक्ष यांनी तक्रारीचे निवारण करण्याची कार्यपद्धती.—(१) प्रत्येक विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांच्याकडे या, अधिसूचनेच्या प्रसिद्धीच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या कालावधीच्या आत, त्यांचे एक संगणकीय (ऑनलाईन) पोर्टल असेल, जेथे त्या विद्यापीठाचा किंवा महाविद्यालयाचा किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेचा कोणताही व्यथित विद्यार्थी, तक्रारीचे निवारण करावे यासाठी अर्ज सादर करू शकेल.

(२) कोणतीही तक्रार प्राप्त झाल्यावर, विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, ती तक्रार संगणकीय पोर्टलवर प्राप्त झाल्यापासून १५ दिवसांच्या आत, त्यांच्या अभिप्रायासह, ती तक्रार समुचित तक्रार निवारण कक्षाकडे किंवा यथास्थिति, लोकपालाकडे विचारार्थ निर्देशित करील.

(३) तक्रार निवारण कक्ष किंवा, यथास्थिति, लोकपाल, तक्रारीवरील सुनावणीचा दिनांक निश्चित करून तो त्या विद्यापीठाला किंवा महाविद्यालयाला किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेला आणि व्यथित व्यक्तीला कळवील.

(४) व्यथित व्यक्ती एकतर स्वतः हजर राहील किंवा तिच्या खटल्यासाठी हजर राहण्याकरिता प्राधिकृत करण्यात आले आहे अशा, अन्य व्यक्तीला तिचे प्रतिनिधित्व करता येईल जी विधी व्यावसायिक नसेल.

(५) समुचित तक्रार निवारण कक्षामध्ये किंवा कक्षांमध्ये निवारण न झालेल्या तक्रारी लोकपालाकडे विचारार्थ निर्देशित करण्यात येतील.

(६) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, तक्रार निवारणाच्या कामात लोकपालास, किंवा यथास्थिति तक्रार निवारण कक्षाला (कक्षांना) सहकार्य करील आणि तसे करण्यात त्यांनी कसूर केल्यास, लोकपालास किंवा यथास्थिति तक्रार निवारण कक्षाला (कक्षांना) विद्यापीठाच्या कुलगुरूकडे ती बाब कळविता येईल.

(७) कार्यवाही समाप्त झाल्यावर, समुचित तक्रार निवारण कक्ष किंवा, यथास्थिति, लोकपाल, तक्रारीचे निवारण करण्यासाठी योग्य वाटेल असा आदेश, त्याच्या कारणांसह संमत करील आणि वाजवीरीत्या दोन्ही पक्षकारांचे म्हणणे ऐकून घेतल्यानंतर व्यथित पक्षकाराला इष्ट असेल असा अनुतोष देईल.

(८) लोकपालाने किंवा, यथास्थिति, समुचित तक्रार निवारण कक्षाच्या अध्यक्षाने स्वाक्षरी केलेला प्रत्येक आदेश, व्यथित व्यक्तीला तसेच विद्यापीठाला किंवा महाविद्यालयाला किंवा यथास्थिति, मान्यताप्राप्त परिसंस्थेला देण्यात येईल, आणि तो, विद्यापीठाच्या किंवा महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या संकेतस्थळावर टाकण्यात येईल.

(९) विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा, यथास्थिति, मान्यताप्राप्त परिसंस्था लोकपालाच्या शिफारशीचे अनुपालन करील. लोकपालाच्या कोणत्याही शिफारशीचे विद्यापीठाने किंवा महाविद्यालयाने किंवा, यथास्थिति, मान्यताप्राप्त परिसंस्थेने अनुपालन न केल्यास, लोकपाल त्याबाबत विद्यापीठ अनुदान आयोगाला कळवील.

(१०) कोणतीही खोटी किंवा क्षुल्लक तक्रार केलेली असल्यास, लोकपालाला तक्रारकर्त्या विरुद्ध योग्य ती कारवाई करण्याची शिफारस करता येईल.

९. लोकपाल आणि तक्रार निवारण कक्ष यांबाबतची माहिती.—यथास्थिति विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, तक्रार निवारण कक्षाच्या (कक्षांच्या) तरतुदी आणि लोकपाल यांच्या बाबतची सविस्तर माहिती, त्यांच्या संकेतस्थळावर टाकील आणि त्यांच्या माहितीपुस्तिकेत ठळक ठिकाणी छपील.

१०. अनुपालन न केल्याचा परिणाम.—विद्यापीठ अनुदान आयोगाला, जे कोणी हेतूपुरस्सर या परिनियमाचे उल्लंघन करील अथवा लोकपालने किंवा यथास्थिति तक्रार निवारण कक्षाने (कक्षांनी) केलेल्या शिफारशीचे पालन करण्यात वारंवार कसूर करील, अशा कोणत्याही विद्यापीठाच्या किंवा महाविद्यालयाच्या किंवा यथास्थिति मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या बाबतीत, पुढीलपैकी एक वा अनेक कारवाया करता येतील :-

(१) विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम (१९५६) (१९५६ चा तीन) कलम १२ ख अन्वये अनुदान प्राप्त करण्यासाठीच्या पात्रतेची घोषणा मागे घेणे.

(२) विद्यापीठास किंवा महाविद्यालयास किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेस यथास्थिति देण्यात येणारे कोणतेही अनुदान रोखून ठेवणे ;

(३) विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या कोणत्याही सर्वसाधारण किंवा विशेष सहाय्य कार्यक्रमांतर्गत कोणतेही सहाय्य देण्यासाठी त्यांना विचारात घेण्याकरिता यथास्थिति विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था यांना अपात्र घोषित करणे ;

(४) यथास्थिति विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्था, तक्रार निवारणासाठीचा किमान दर्जा धारण करित नाही, हे घोषित करणारी नोटीस, यथोचित माध्यमांमध्ये ठळक ठिकाणी प्रसिद्ध करून आणि विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या संकेतस्थळावर टाकून, प्रवेशासाठीच्या संभाव्य उमेदवारांसहित सर्वसाधारण जनतेस त्याबाबत कळवणे ;

(५) महाविद्यालयाच्या बाबतीत, महाविद्यालयाची संलग्नता काढून घेण्याची आणि मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या बाबतीत तिची मान्यता काढून घेण्याची संलग्न विद्यापीठाला शिफारस करणे ;

(६) विद्यापीठाच्या बाबतीत, आवश्यक आणि समुचित कारवाई करण्याची संबंधित राज्य शासनाला शिफारस करणे.

(७) अनुपालन न केल्याबाबत कोणत्याही विद्यापीठाच्या किंवा महाविद्यालयाच्या किंवा मान्यताप्राप्त परिसंस्थेच्या विरुद्ध आवश्यक आणि समुचित कारवाई करणे:

परंतु, विद्यापीठास आपली स्थिती स्पष्ट करण्याची आणि त्याचे म्हणणे मांडण्याची संधी देण्यात आल्याखेरीज या परिनियमाअन्वये विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून कोणतीही कार्यवाही केली जाणार नाही.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सिद्धार्थ खरात,
शासनाचे सहसचिव.